

III ZIELKUNDE III

De Philosophie bij het Creatianisme.

I.

De oorsprong van de ziel en het ontstaan van het leven zijn twee problemen, die nauw met elkaar verwant zijn. Leven toch is het bestaan van een ding met een zekeren inhoud door God daaraan gegeven. Die inhoud is bij den mensch beeldrager Gods een religieuze kern, waarin allerlei functies wortelen. De vraag naar den oorsprong van die kern staat dus in verband met die naar het begin van het zich daarin openbarende leven. Het leven is een filosofisch begrip, zodat wij verplicht zijn aan de filosofie te vragen wat zij te zeggen heeft over het probleem van het Creatianisme, den oorsprong van de ziel.

Met filosofie bedoelen wij hier die, welke uitsluitend van de Schriftopenbaring Gods en het in Christus gewortelde bewustzijn, dat die openbaring kent. Voor de filosofie die niet uitgaat van deze beide factoren bestaan de problemen van het Creatianisme niet, want zij mist de begrippen „schepping” en „voorzienigheid”, die de Heilige Schrift ons openbaart, en waarover de Creatianist nadenkt. De Christelijke filosofie daarentegen bezint zich over de verhouding van God en wereld, tot welke ook behoort het menselijk leven.

De Biologie (levensleer), is de wetenschap, die alle met het leven in verband staande problemen behandelt. Ze is een onderdeel van de filosofie en niet een zuivere ervaringswetenschap, zoals zij vaak gedefinieerd wordt. Immers is ons leven niet gebonden aan den tijd tusschen geboorte en sterven. Ook zijn er verschillende wijzen van leven, zooals bij planten, dieren en menschen, die vóór alle ervaring gegeven zijn. Voorts is een kenmerk van het leven, dat het organisch is, d.w.z. koraal uitgedrukt, dat een geheel van leven meer is dan de som van levende deelen. Het kan dus niet verklaard worden als een machine die af en in elkaar gezet kan worden, maar het heeft zijn eigen wetten.

Een eigen Biologie hebben die Creatianisten, die het plantaardig en dierlijk leven in den mensch laten sterven en die het hoogere leven tot erfgenaam maken van de beide lagere levenswijzen. Daarin schuilt een opvatting, die o.i. den lofs van de criticus niet kan doorstaan. In nog sterkere mate geldt die criticus het begrip „stof”, dat zij bij hun stellingen gebruiken, die een onbezielde lichaam met een ziel verbinden door het toevoegsel van den persoon of de ikheid.

In al deze voorstellingen van het ontstaan der ziel is de materie gedacht als een mechanisme, waarin zielen naar een zeker plan uit en ingaan. Men werkt dus met een afgetrokkenheid van het denken, die in de werkelijkheid niet voorkomt. Het leven in plant, dier en mensch is geen mechanisme, maar georganiseerde of bezielde stof. De zaadcellen van het lichaam kunnen dus niet als onbezielde factoren met één of meer zielen begiftigd worden, want zij zijn bezielde.

Voorts is in de genoemde voorstellingen het begrip „leven” willekeurig bepaald. Nergens in de natuur vinden wij een overgang van het plantaardige naar het dierlijke leven en van het dierlijke naar het menselijke leven. Waarom zou het dan in den moederschoot zoo toegaan? Daarvoor is geen enkele analogie. Al wat wij weten aangaande planten- en dieren-zielen is afgeleid uit de menselijke ziel. Deze is persoonlijk, d.w.z. kan voor zich zelf object worden, maar het leven in planten en dieren is onpersoonlijk — psychisch. Onze eigen ziel kennen wij door onmiddellijke waarneming, maar die van de dieren door afleiding of analogie. Hoe zullen wij dus waarnemen of er aan onze schepping als persoonskern nog een onpersoonlijk-psychisch leven is voorafgegaan?

Men antwoordt van de zijde van het Neo-Creatianisme, dat het aannemen van een onpersoonlijk psychisch leven in het embryo noodig is met het oog op de erfelijkheid van zekere eigenschappen van onze voorouders. Dit kan waar zijn als men werkt met een humanistisch erfelijkheidsbegrip in de Biologie, maar niet als men de Christelijke opvatting van de erfelijkheid deelt, zooals die vroeger door ons is voorgesteld. Schijnbaar laat de definitie van erfelijkheid bij Götte en Driesch niets te wenschen over, als zij zeggen „een deel van een ei-product verandert zich steeds in eenige voortbrengselen, die betrekkelijk gelijk zijn aan hun uitgangspunt”. Aan deze definitie ontbreekt de eerste oorzaak van de verandering van het ei-product. Volgens de Heilige Schrift wordt de natuur, na hare schepping door het Woord, gedragen en ontwikkeld door den Heiligen Geest. (Vgl. Ps. 104:30; Zendt Gij Uw Geest uit, zoo worden zij geschapen). Bij planten en dieren werkt Gods Geest aldus, dat de tweede oorzaken soms een gelijke eigenschap, soms een variatie daarvan in hun kroost voortbrengen. De gelijke eigenschap kan zijn aangeboren of later verwor-

ven, instinct of neiging. De ongelijke eigenschap kan zijn een modificatie (bij kwetsing), een kruising of een mutatie (sprong). De wetten van erfelijkheid en variatie zijn lang niet alle bekend. Maar ook al nemen wij vaste wetten daarvan aan, zoo vragen we nochtans, waarom moeten die wetten dezelfde zijn bij planten, bij dieren en bij menschen? De kracht tot ver-erven of varieeren ligt niet in een levenloze stof maar in een ziel, die ontplooid wordt door de werking van Gods Geest. Wat is er dan tegen om aan te nemen, dat de Geest bij den mensch de persoonskern kracht geeft om die materie aan te nemen die gelijkt op of verschilt van die van zijn voorouders? Daartoe zijn toch niet twee of meer zielen van noode?

Er bestaat een eigenaardige opvatting van de erfelijkheid, volgens welke ze kan vergeleken worden bij het geheugen. In de kiem bestaat dan een zekere herinnering aan alles wat de soort in den loop van haar leven heeft ontmoet, en de geschiktheid om dat alles geheel of gedeeltelijk te reproduceeren. Bij deze opvatting maakt men de onpersoonlijk bezielde stof tot een persoon met eigen voorstellingen en eigen reproductie daarvan, een stelling, die zichzelf weerspreekt. Neemt men echter aan, dat de Heilige Geest het geschapene ontwikkelt, dan geldt deze gedachte in zoover, dat God eenzijdig de verscheidenheid bemint doch anderzijds ook een zekere rhythmus van telkens terugkeerende eigenschappen onderhoudt, die Hij zich herinnert.

De Philosophie kan dus evenmin als de Theologie het probleem van de schepping der ziel oplossen, want het leven is een mysterie evenals de dood. Wel ontsteekt de Philosophie licht over het vraagstuk wat het eerst ontstaat, de materie van het latere lichaam of het ordenend principe in die stof. Logisch is dit beginsel het eerst, want onbezielde stof is een mechanisme en dat is het lichaam niet. Maar ook in tijd het eerst, want anders zouden de functies aan het werk gaan zonder leiding en nooit het door God gestelde doel bereiken.

De discussie kan zich dus verder bewegen om dit punt, wat is het vormende principe van de zaadcellen waaruit het menselijk leven wordt opgebouwd. Is dit beginsel een onpersoonlijke, maar substantieel bestaande ziel? Of is het een persoonskern, die onder de leiding des Heiligen Geestes met functies wordt bekleed, en die aanstands in zekere verhouding tot God en het geschapene wordt gesteld?

Den Haag.

LOS.

HET BOEK VAN DE WEEK

De preektrant van de dominé's in de kerken der Afscheiding in de jaren 1834-1869, door Ds D. van Dijk. 1)

In de roman-litteratuur der laatste jaren is zonder twijfel het „probleem” van het huwelijk en de liefde een der meest besproken onderwerpen.

In alle mogelijke situaties en met alle mogelijke complicaties wordt het huwelijksleven en wat daar mee samenhangt uitgespeeld en soms afstootend en weerzinwekkend geteekend. Verbluffend diep en scherp wordt het denken en voelen der romansjuffelen, voor zoover dat op het huwelijk en de liefde betrokken is, geanalyseerd. Angstwekkend open wordt dikwijls ook het meest intieme in het volle licht getrokken.

Nu is er bij al dat ontleden en doorkruipen en beschrijven van het huwelijks- en liefdesleven een merkwaardig verschijnsel, waar we even den nadruk op willen leggen. Het verschijnsel n.l. dat de blik van de groote meerderheid der moderne auteurs zoo hopeloos eng en beperkt en daardoor verwrongen is. Als ze „leven van huwelijk en liefde teekenen, dan wordt bijna nooit dat leven in z'n volheid en alzijdigheid geschilderd en weergegeven. Eén, hoogstens twee „zijden” ervan worden ontket, en tot het één en het al gemaakt. Het schijnt wel, of daarin heel de liefde en gansch het huwelijk opgaan.

Voor een christen is het huwelijk een veelzijdige liefdesgemeenschap, een levensverband, dat beheerscht wordt door de wet des Heeren, die den huwelijksband onverbrekelijk verklaart. Het woord van belofte, eenmaal gegeven, kan, mag niet gebroken worden. Wat God heeft samengevoegd scheidt de mensch niet. In gehoorzaamheid aan deze wet ontplooit zich dan het volle huwelijksleven. Zoo alleen is de liefde ethisch van natuur, zoo komen rechten en plichten op de juiste plaats, zoo alleen blijven de „gevoelens” van liefde en de biotische gemeenschap rein.

Bij de roman-heeren en -dames is dat anders. Voor de ethische structuur van het huwelijk hebben ze geen oog. De onverbreikbaarheid ervan is een onding. Wat de volle aandacht heeft is, als men het nuchter bezielt, de verliefdheid. De gevoelens van aantrekking en genegenheid. De

stemmingen, waarin men door het zien en spreken met „hem” of „haar” geraakt. Er worden vaak erg mooie namen gebruikt om die psychische affecten aan te duiden. 't Is soms gansch verheven en etherisch. 't Is het „diepere leven”, dat „openbloeien” gaat enz., maar in den grond is het niets anders dan het gevoelsleven, de emotie, het affect, waarin men geniet en zwelgt, die men met echte liefde identificeert, die „openbloeit” — maar straks ook weer „uitbloeit”. En als 't zoover eenmaal komt, wel, dan gaat men weer verder, een nieuw „openbloeien” legemoet, gonzend als een bij van bloem tot bloem!

Zoo wordt de liefde, die naar het Woord des Heeren vervulling is der wet, het volbrengen van de volle liefdeswet aan elkaar en met elkaar, verschrompeld tot een min of meer diepe, min of meer innige genegenheid, tot een „gevoel”, een „stemming”, een „affect”.

Het huwelijk als onbrekbare band beschouwt men als klinkklaren onzin, het mag hoogstens zijn een samenleven-tot-men-genoege-van-elkaar-heeft.

De alzijdige levensgemeenschap, die naar Gods wil het huwelijk moet zijn, wordt een gevoelscontact, een stemmingsgemeenschap, die misschien wel even heftig is, maar spoedig ook weer voorbij gaat.

En als men zoekt naar de oorzaak van die verwording, dan komt men al spoedig tot de ontdekking, dat die ligt in het doen opgaan van huwelijk en liefde in wat op zijn hoogst een zijde daarvan, een moment daarin is.

Het „gevoel” van liefde, de „genegenheid”, de „warmte”, het liefde-„affect” behooren zeer zeker tot de liefdevolheid, maar zijn niet het één en al. En wanneer men die genegenheid, dat gevoel tot de eigenlijke liefde verheft, dan komen de ongelukken, die werden genoemd. Tenslotte worden dan alle wetten verbroken.

...

Waarom dit alles in dit artikel en naar aanleiding van bovengenoemd boekje wordt genoemd?

Omdat een verschijnsel als hier in de beschouwing van de liefde werd gesignaleerd, ook in menige geloofsbeschouwing is te ontdekken.

Men verwacht dan iets, dat bij het geloof blijkt, dat nevenverschijnsel is van het geloof, met het gelooven zelf. Men gaat dan b.v. uit de aanwezigheid of afwezigheid van zoo'n nevenverschijnsel tot de aanwezigheid of afwezigheid van het geloof zelf concludeeren. En de gesteldheid van het gelooven wordt dikwijls beoordeeld naar wat men van die nevenverschijnselen, zooals bepaalde gevoelens en stemmingen en kenmerken, meent te ontwaren. En dan ontstaat dikwijls een verwarring en verarming als waartegen Ds van Dijk in zijn boekje waarschuwt.

Gelooven, dat is toch naar de Schrift een geheel en al bezig zijn met, een opgaan in, een zich verlaten op het Woord van God, d.i. op Jezus Christus.

Gelooven, dat is voor alles naar buiten zien, omhoog zien, hooren naar wat God zegt, beveelt en belooft en dan daarnaar doen, daarop steunen, daaruit leven.

Gelooven, dat is het anker uitwerpen, alle eigen zekerheid en vastheid opgeven. Zieh „zoo maar” overgeven aan 't woord van den Christus en, alleen maar vasthoudend Zijn woorden, leven en sterven.

Gelooven, dat is weten, dat God in Jezus Christus ons riep, waarachtig riep bij den doop, ons sindsdien al maar door, en dat we nu komen moeten en dus ook komen mogen.

Gelooven, dat is zoo klein denken van zichzelf, zoo waarlijk zich nietig en hulpeloos en armzalig en ellendig weten, dat we naar Jezus Christus toegaan en Hem vasthouden, wetend dat het mag!

Gelooven, dat is zoo hoog en groot denken van onzen Vader in den hemel, dat we het niet wagen Hem te laten roepen.

Gelooven, dat is gehoorzaam zijn aan de wet: dit is Zijn gebod, dat wij gelooven in den Naam Zijns Zoons Jezus Christus.²⁾ Een wet, die even diep in ons leven insnijdt als het eerste, tweede, derde en volgende geboden. Een wet, die in het verbond des Heeren tot ons komt en die we moeten gehoorzamen evenals de andere. Een wet, die we nooit in eigen kracht zullen kunnen volbrengen, evenmin als de andere, en waarvoor de Heere ons kracht zal geven als we Hem daarom vragen net als hij de andere.

Gelooven, dat is zoo'n diepen eerbied hebben voor den sprekenden God in Jezus Christus, dat we Hem niet tot een leugenaar durven maken door onzen twijfel, ook niet als Hij van genade ons spreekt.

Gelooven, dat is „immers een aannemen van Christus, gelijk Hij ons gepredikt wordt in de Schriften”. 't Is de „oerfunctie” van het verbond, het „amen-spreken op het woord van God.”³⁾

Gelooven, dat is zekerheid hebben. Niet de zekerheid van een rentenier, die een aantal soliede stukken en acten in z'n brandkast heeft en er nu

2) 1 Joh. 3:23.

3) Vgl. Dr K. Schilder, Wat is de Hemel? p. 201, 254.

1) Uitgave N. V. de Graafschap, Aalten.